

FACULTAT DE
FARMÀCIA

UNIVERSITAT DE BARCELONA

HISTÒRIA DEL MEDICAMENT

Curs
2008-09

Ensenyament de Farmàcia

  UNIVERSITAT DE BARCELONA	Pla docent de l'assignatura HISTÒRIA DEL MEDICAMENT
--	--

Dades generals de l'assignatura

Nom de l'assignatura: Història del Medicament
Codi de l'assignatura: 243074
Curs acadèmic: 2008-2009
Coordinació: JUAN ESTEVA DE SAGRERA
Departament: Dept. Farmàcia i Tecnologia Farmacèutica
Crèdits: 6

Recomanacions

És recomana haver cursat prèviament l'assignatura troncal Legislació i Deontologia.

Objectius d'aprenentatge de l'assignatura

Referits a coneixements

L'objectiu de l'assignatura és que l'alumnat pugui relacionar l'ús del medicament amb els factors socials: que conegui l'origen dels medicaments actuals, no tots procedents de la tecnologia i la metodologia amb què està familiaritzat. Per això no sols es traça la història dels medicaments descoberts a partir de la divulgació del mètode experimental aplicat a la farmàcia, sinó que es mostren les aportacions i els resultats concrets d'altres metodologies, com l'emprada per la farmàcia simbòlica. Després d'aquestes consideracions, l'alumnat estarà en condicions de saber l'aportació que l'alquímia i la farmàcia química han fet als medicaments i de relacionar la contribució del galenisme, del paracelsisme, dels remeis d'origen americà i dels medicaments industrials. Un altre aspecte que l'alumnat estarà en condicions de saber és la relació entre el medicament i la bioètica.

La informació procedent dels textos tècnics i científics emprats per la historiografia habitual es complementa amb la informació que proporciona la literatura, en llibres en els quals es fa la descripció de la malaltia, dels malalts, dels metges i dels farmacèutics. Els autors seleccionats són Sòfocles, Llucià de Samòsata, Cervantes, Quevedo, Gracián, Montaigne, Swift, Txèkhov, Guy de Maupassant, Flaubert, Italo Svevo, Thomas Mann, Josep Pla, Camus, Nabokov, Harold Brodkey i J. M. Coetzee.

Aquest objectiu específic de l'assignatura s'integra en els objectius del document Objectius generals, continguts específics, requisits generals i recomanacions i estratègies de l'ensenyament de Farmàcia, aprovats en Junta de Facultat el 15 d'octubre de 1998, concretament en els objectius 1, 2, 3, 5, 7 i 8.

Blocs temàtics de l'assignatura

Bloc 1 Factors que influeixen en l'ús dels medicaments i escenaris dels fàrmacs al llarg del temps

- 1 El medicament i el seu entorn. La farmàcia i el benestar i la civilització. Influència dels factors científics, tecnològics, econòmics, comercials, religiosos i polítics. Utilització dels medicaments al llarg dels temps per part de les diferents civilitzacions i societats
- 2 El medicament, un capítol de la història de la riquesa dels homes. Les plantes medicinals i el desenvolupament del comerç. La intervenció estatal. Influència de Dioscòrides. La identificació dels medicaments. Farmàcia oficial i farmàcia popular. La preparació i conservació dels medicaments
- 3 La farmàcia simbòlica. La teoria dels senyals. La causa de la malaltia i el seu tractament. Expulsió i transferència. La pèrdua i la recuperació de l'ànima. Els rituals terapèutics de Costa de Marfil. Els rituals xamànics dels Andes
- 4 L'homeopatia simbòlica. La terapèutica simbòlica de l'epilèpsia. La curació onírica. Déus, àngels i sants sanadors
- 5 La farmàcia de l'harmonia humoral: dels quatre elements als quatre graus d'activitat dels medicaments, Dioscòrides i Galè

- 6 El medicament alquímic. La química sagrada i la terapèutica. Una terapèutica de la regeneració, de la purificació i de l'espiritualització. Els conceptes fonamentals dels alquimistes
- 7 Fases de la història de l'alquímia. Relació amb la farmàcia i l'espagíria. Alquímia esotèrica, química i farmacèutica. Tipus d'alquimistes. El laboratori i la redempció de la matèria
- 8 Farmàcia i alquímia. El discurs alquímic al llarg del temps. Alquímia xinesa. Alquímia i taoisme. Alquímia hindú. Els metalls sanadors
- 9 Alquímia medieval. Arnau de Vilanova, Ramon Llull i els pseudolul·lians. Les quintaessències
- 10 La transició iatroquímica. El paracelsisme. Els medicaments químics per via oral i l'aïllament del principi actiu
- 11 Alquimistes, apotecaris, destil·ladors, iatroquímics i espagírics
- 12 Medicaments medievals, renaixentistes i del barroc: grups, tendències i novetats. El paper de la farmàcia popular
- 13 Els antigalenistes: metges, químics, naturistes i escriptors. La crítica de Cervantes, Quevedo i Molière. Gonzalo Bustos de Olmedilla. L'aigua com a medicament
- 14 La literatura farmacèutica clàssica: llibres i autors fonamentals. Farmacopees, formularis i receptaris. Concòrdies catalanes. Pere Benet i Mateu
- 15 La distribució dels medicaments. La farmàcia, comerç i ciència. Antecedents de la distribució. Els apotecaris. Magatzems col·legials. El mercat de matèries medicinals. El comerç de la quina. Expedicions a Hispanoamèrica. Regulació de les especialitats. El moviment corporatiu
- 16 El descobriment d'Amèrica i la introducció de nous medicaments. El guaiac. Eficàcia dels remeis utilitzats a l'Amèrica precolombina. La quina
- 17 El medicament i la ciència experimental. Repercussió a la farmàcia del barroc, de la il·lustració, del romanticisme i del positivisme. De Thomas Willis a Claude Bernard. La farmacologia experimental
- 18 La revolució farmacèutica i la transformació de la societat. La industrialització del medicament i la resposta dels farmacèutics. Els específics, la publicitat i l'especialitat farmacèutica

19 La farmàcia dels segles XIX i XX. El nou paper assignat a la ciència. El sistema periòdic, la teoria cel·lular i la teoria de l'evolució. El llibre de la vida i el codi genètic

20 Tres revolucions farmacèutiques: de l'humoralisme a la teràpia gènica. Protagonistes i característiques

21 La teoria microbiana. Antisèpsia, anestèsia i asèpsia. Síntesi de principis actius

22 Antitèrmics i analgèsics. Medicació cardiovascular. Medicació neuropsiquiàtrica. La malaltia d'Alzheimer. Medicació antineoplàstica. Quimioteràpia i antibioteràpia. Vitamines. Hormones. Immunosupressors. Antiretrovirals. Medicaments d'avantguarda

23 Els recursos farmacèutics del segle XXI. La societat de la informació: publicacions i repercussió. Les comunicacions científiques. El cost de la investigació farmacèutica i la seva amortització

24 La història del medicament i la bioètica. Concepte punitiu de la malaltia. Dificultats socials en l'ús de determinats medicaments. Discriminació dels malalts. La medicina dels especialistes. Del malalt tutelat al malalt autònom. Els drets dels malalts. Malalties rares, medicaments orfes. Codis d'ètica i deontologia. El Codi d'ètica i deontologia de la professió farmacèutica, 2000

25 Una professió especialitzada en el medicament. Evolució de la professió farmacèutica. La unitat amb els metges. La separació professional. Antecedents àrabs: els sandalinis. 1240: l'inici del model llatí de professió farmacèutica. Apotecaris, especiers, adroguers i farmacèutics

26 La professió farmacèutica en el segle XIX: la industrialització del medicament. El segle XX. L'atenció farmacèutica i les perspectives de la professió. Consideració social de la professió farmacèutica

Bloc 2 La literatura com a fons d'informació sobre la terapèutica i la farmàcia

27 El mite edípic. La malaltia i la curació a Tebes. La confessió de la culpa. La paciència de Job. La terapèutica de la fidelitat

28 La terapèutica creencial i simbòlica a l'obra de Llucià de Samòsata. La crítica de la terapèutica popular en el món grec

29 Metges i farmacèutics vistos per Cervantes, Quevedo, Gracián, Montaigne i Molière

30 La malaltia i el seu tractament a l'obra de Txèkhov «El pavelló número sis». La misèria, causa de la malaltia. El metge, estoic i escèptic

31 Les malalties de les dones a Madame Bovary, de Gustauve Flaubert. Les malalties dels rics. Els metges i els apotecaris rurals. Charles Bovary i Homais

32 Informació mèdica i farmacèutica en l'obra de Guy de Maupasant i Italo Svevo. La joventut com a medicament

33 Marcel Proust, la malaltia i els medicaments. Farmàcia, literatura i asma. Els metges i els medicaments de l'alta societat

34 La malaltia com a univers: La muntanya màgica, de Thomas Mann. Tractament de la tuberculosi i elogi de la quinina

35 Josep Pla, la Universitat de Barcelona i els farmacèutics. El quadern gris

36 Les epidèmies i el seu tractament a La pesta, d'Albert Camus. L'ús dels hipnòtics a l'obra de Nabokov, Lolita

37 La malaltia de la sida i el seu tractament a l'obra de Harold Brodkey: Esta salvaje oscuridad. L'amor com a medicament. La resposta individual i social i la sida

Programa de classes pràctiques

Lectura, comentari, interpretació i discussió dels textos literaris proposats en el bloc 2, «La literatura com a fons d'informació sobre la terapèutica i la farmàcia».

Utilització de la pàgina web del Museu de la Farmàcia Catalana i del Museu de Farmàcia de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Granada i recerca i consultes en el catàleg d'especialitats farmacèutiques del Museu de la Farmàcia Catalana.

Metodologia i organització general de l'assignatura

L'explicació es fa en classes teòriques, amb ajuts visuals, i en classes pràctiques,

visites, seminaris i treballs dirigits.

Avaluació acreditativa dels aprenentatges de l'assignatura

Es realitza en funció de l'assistència a classe, seminaris i pràctiques, de la participació activa a les sessions i de la realització, exposició pública i discussió d'un tema proposat pel professor. Es valorarà l'originalitat, la recerca bibliogràfica realitzada, la qualitat del treball i la capacitat d'exposició i argumentació per part de l'alumne. Les pràctiques i els seminaris es qualifiquen segons l'assistència, la participació i la qualitat de les intervencions durant les sessions i contribueixen al fet que els alumnes estiguin en condicions d'enfocar i fer l'examen. El tema suposa un 60% de la nota total de l'avaluació continuada i la resta d'activitats un 40%. L'avaluació en segona convocatòria en cas dels alumnes que han seguit l'avaluació continuada serà un examen escrit amb tres preguntes sobre el programa de l'assignatura, amb les mateixes característiques de l'examen de l'avaluació única.

Avaluació única

És un examen escrit amb tres preguntes, que valora especialment l'aportació creativa i crítica de l'alumne i la seva capacitat de reflexionar sobre la història del medicament i la relació d'aquest amb la societat, fugint de dades memorístiques com ara dates de naixement i noms i cognoms dels autors i títols dels llibres importants en la història del medicament.

La data límit per acollir-se a l'avaluació única es el 27 de febrer.

Fons d'informació bàsiques de l'assignatura

Llibres

- Cowen, D. L. Historia de la farmacia. Barcelona: Madrid [etc.]: Harcourt Brace de España; 1999. ⇨
- Dousset, J. C. Histoire des médicaments des origines à nos jours. París, 1985. ⇨
- Esteva, J. La química sagrada de la alquimia a la química en el siglo XVII. Torrejón de Ardoz: Akal; cop. 1991. ⇨

- Esteva, J. Historia de la farmacia. Los medicamentos, la riqueza y el bienestar del hombre. Barcelona: Masson, 2005. ⇨
- Esteva, J. Historia de la farmacia. Barcelona: Ars Medica, 2006. ⇨
- Folch, G.; Suñé, J. M.; Valverde, J. L. i col. Historia general de la farmacia. 2 vol. Madrid: Sol; 1986. ⇨
- Gracia Guillén, D. [et al.] Historia del medicamento. 3 vol. Barcelona: Doyma; 1984. ⇨
- Laín Entralgo, P. [et al]. Historia universal de la medicina. 7 vol. Barcelona: Salvat; 1972-1975. ⇨
- López Piñero, J. M. La medicina en la historia. Madrid: La Esfera de los Libros, 2002. ⇨
- Puerto Sarmiento, J. El Mito de Panacea: compendio de historia de la terapéutica y de la farmacia. Madrid: Doce Calles; DL 1977. ⇨
- Puerto Sarmiento, F.J. El hombre en llamas. Paracelso. Tres Cantos (Madrid): Nivola; 2001. ⇨
- Puerto Sarmiento, F.J. La leyenda verde, naturaleza, sanidad y ciencia en la corte de Felipe II (1527-1598). [Salamanca]: Junta de Castilla y León. Consejería de Educación y Cultura; 2003. ⇨
- Rodríguez Nozal, R.; GOonzález Bueno, A. Entre el arte y la técnica, los orígenes de la fabricación industrial del medicamento. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2005. ⇨

Pàgina web

- Museu de la Farmàcia Catalana, disponible a: ⇨
- Pharmakoteka. Disponible a: ⇨
- Facultad de Farmàcia. Universidad de Granada ⇨
- Concordia Farmacèutica. Disponible a: ⇨
- Aboca Museum - La Storia delle Erbe ⇨
- Historia de la Medicina - History of Medicine ⇨